

vannak, s ezek kifejezésre jutnak az említett könyvtárak feladatkörében és szolgáltatásaiban is. A területi általános, nyilvános könyvtárak vezető intézményeire — a megyei könyvtárakra — a megfelelő gyűjtési tevékenységen kívül nagy felelősséget ró az a szervező-közvetítő szerep is, amelyet végezniük kell annak érdekében, hogy az ország bármelyik településén élő állampolgár vagy bárhol tevékenykedő jogi személy a lehető leggyorsabban hozzájuthasson a számára szükségessé vált dokumentumokhoz, vagy tájékoztatási szolgáltatásokhoz. A szakkönyvtár gyűjtőfogalmán belül szintén magától értetődő a differenciálás. A terminológia a tudományok szakosodási tendenciáját hivatott kifejezni. A szakosodás a leghatározottabban a helyi intézményi, vállalati könyvtáraknál jut kifejezésre. Az országos vagy ágazati nagykönyvtáraknál e tendencia mellett — éppen nagyságrendjük folytán — érvényre jut a másik világtendencia is: a tudományok összefonódása, integrálódása.

A hazai könyvtárak két nagy fő csoportra — általános és szakkönyvtárakra — osztásával egyfelől a határozottabb profil-elhatárolás, másfelől a könyvtárak közötti merev határok megszüntetésére akartunk ösztönözni.

Végül azt kívánom megjegyezni, hogy a tézisekben felvázolt perspektíva a könyvtárak közötti kapcsolatok lényeges megélénkítését igényli. E kapcsolatok sok helyütt formális voltát sok irányú kezdeményezésnek kell felváltania. Az ilyen téren meglévő lehetőségek távolról sincsenek kiaknázva, az autarkia — amit szóban mindenki elítél — ismételten felüti a fejét.

Köszönet a könyvtárosoknak

Ahogy végigtekintek a széksorokon, területünk számos olyan munkására esik a pillantásom, aki már az első, 1952. évi konferenciánkon is részt vett, aki már az úttörés éveiben is elv- és pályatársunk volt. Nagy részben az ő kitartásuknak, áldozatvállalásuknak, a szakmai ismeretekben való folyamatos megújulásuknak köszönhető, hogy hazánkban a könyvtári szolgáltatás és a szakirodalmi tájékoztatás olyan eredményeket ért el, olyan szintre jutott el, amely méltán vívott ki magának szakmai elismerést határainkon túl is.

Az idősebb nemzedék mellett — sok tekintetben éppen az ő segítségével — az elmúlt majdnem két évtizedben felnövekedett a könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatók új generációja is. Tagjai karöltve a tapasztaltabb kollégákkal, velük a tennivalók megítélésében egységesen munkálkodnak a mai feladatok ellátásán és a holnapok előkészítésén. Ez a hivatástudaton és hivatásszereteten alapuló együttműködés is záloga annak, hogy a jövőben is leküzdjük a nehézségeket és a következő években is eredményesen munkálkodjunk a társadalom növekvő szükségleteinek kielégítése érdekében.

SIMON GYULA

A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG FÓTIKÁRA

AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS A PEDAGÓGUS ÉS A KÖNYVTÁROS KÖZÖS FELADATA

A könyv, a könyvtár évszázadok óta a pedagógia egyik legbensőbb ügye. Az iskola a mi korunkban mond le arról a reménytelen feladatáról, hogy mindent megtanítson, s funkcióját egyre inkább a *művelődés alaposában* látja. A megértés, a tanulás, a közlés és alkotás képességére kíván majd nevelni, s ebben az oktatás és önoztatás, képzés és önképzés, nevelés és önevelés közötti *munkamegosztás* útjait egyesíti. A tanulás életformává válik, mert azzá kell válnia; a könyv ebben változatlanul a legfőbb segítség és *legfontosabb munkaeszköz*. Az értelmes, hasznos, esztétikai, emocionális élményt nyújtó írásmű a pedagógiában egyre növekvő szükséglet.

A könyvtárügy és a nevelésügy társadalmunkban *azonos célokat szolgál*, de a feladatokat más-más oldalról, más szervezetben és módszerekkel közelíti meg. Úgy látjuk, hogy a könyv a művelődésnek nem vert legyvere, s a könyvtárosok nem utóvéd-harcosai egy elveszett had-

műveletnek. A könyv útja a humanizálódás történeti folyamatában *korunkban is felfelé ível*. Nincs, és nem is lehet olyan prognózis, amely a könyv emberformáló, személyiségfejlesztő, szakmai képzést segítő funkcióját tagadhatná. A könyv a per-

manens nevelés és a szabad idő fogalomkörének gyújtópontjain helyezkedik el, legfeljebb az történik a könyvvel is, ami a társadalmi-tudományos fejlődés számos jelenségével: a differenciálódást a kommunikációban munkamegosztásnak kell követnie, ebben az esetben viszont ugyanakkor valamilyen rendező, integráló elvnek kell hatnia. A pedagógia is így vélekedik: a kommunikáció modern eszközeiben nem verseny- vagy küzdőtársakat, hanem egymást kiegészítő, munkamegosztást igénylő nevelési tényezőket lát. *A könyv azonban kiemelt helyet foglal el*, integrálja a sokféle hatást. A nevelő erejét televízió-nézés, rádióhallgatás, vagy tárlatlátogatás stb. előfeltétele a könyvre alapozott képzés, az olvasóvá nevelés.

A vizuális eszközök és technikák látványos és nagyarányú előretörése idején s a vizualitást végtelenen hangoztató modern pedagógiai törekvésekben is a kép és szó — a leírt szó is — a külső és belső világ tartalmi-formai egységeként jelentkezik. Éppen ezért a pedagógia nem érthet egyet azzal, hogy csak hagyományos, vagy csak új kultúráról beszéljünk egyrészt, másrészt ha már ilyen elképzelhetetlen határvonalat meghúzunk, a könyvet egyszerűen a hagyományos kultúra leltárába tegyük. Ismereteink 83 százalékát látás útján szerezzük. A hallott információknak csak 20 százaléka marad meg tartósan az emlékezetben, a látottak 30 százaléka, a hallottak és látottak 50 százaléka, és végül az olvasott, hallott és látott információk 70 százaléka!

Mindez azonban csak az emlékezet képességére szorítkozik, a nevelés ennél jobb, sokkal többet, fontosabb minőségeket is ismer. Két dolog tisztázásra és értékelésre vár pedagógiailag a tömegkommunikációban: a könyv, az élő előadás hatása, példája pedagógiai érték szempontjából hogyan viszonylik a gépi közvetítés képeihez, szövegeihez, effektusaihoz, másrészt, hogy *a gépi közvetítés pótolhatja-e a pedagógus és az író közvetlen jelenlétét*, mert az író személyesen van jelen a műben, a személyiség nevelésében. A pedagógiában ugyanis a személyes kapcsolatok a leglényesebbek.

Az iskolás korú fiatalság ismeretet bárhonnán átvesz, ha úgy tetszik: az utcáról is felszededet, sokszor függetlenül a forrás értékétől, de motivációt, befolyásoló beállítódást, világnézetet, erkölcsformáló információt csak attól fogad el, aki világnézeti, morális, szakmai, emberi szempontból értéket jelent számára. És ezzel az oktatás világából a nevelés világába léptünk!

A pedagógusok nemrég lezajlott kongresszusa a nevelés kérdésének szentelte a legnagyobb figyelmet. Érzékeltette, hogy a nevelés lényeges változások küszöbéhez ért. Szembenézett azokkal a problémákkal, amelyek az ifjúság nevelésében az utóbbi évtizedben a társadalmi, tudományos, technikai haladás következtében felmerültek és felmerülnek. De felfigyelt azokra a változásokra is, amelyek az utóbbi években az ifjúság magatartásában, életében egyre érzékelhetőbbé váltak. A prognózisok gyorsuló fejlődést helyeztek kilátásba, és egyre általánosabb véleménnyé válik, hogy az iskola *aligha válaszolhat a sokféle kérdésre, igényre csupán az eddig bevált szemlélettel és módszerekkel*.

Korunkban a nevelésügy fejlesztése, korszerűsítése a szocializmus felépítésének egyik alapkérdésévé vált — mondja a pártkongresszus. A pedagógusok, kutatók, tudósok, igazgatási szakértők véleményében a tudományos-technikai forradalom küszöbén s annak már érezhető hatására felmerült *a hagyományoktól bátran elszakadni tudó iskola* képe. A mi társadalmunk dinamikus és még inkább azzá válik a technikai-tudományos forradalomban. Ezért úgy látszik, hogy a jövő tartalmi, metodikai, szervezeti tekintetben egyaránt a mobilisabb, nyitabb, *dinamikusabb iskolastruktúra* felé mutat. Ennek megfelelően nyílt, dinamikus és emellett világnézeti és morális szempontból jóval integráltabb személyiségek kimunkálására kell majd törekedni...

Az új tantervi modell a jól organizált alpműveltséget szeretné megcélolni a komplexitás módszerével, s úgy, hogy a tanterv állandó elemei mellett mozgó, fakultatív lehetőségeket és változatokat is tartalmazna, de az ilyen tantervi tartalmi változások aligha oldhatók meg az iskolai könyvtár e feladatokhoz mért fejlesztése és funkciójának újraértelmezése nélkül. S vajon nem közös problémánk, hogy a nevelésügyi kongresszus erős hangsúlyt adott a pedagógiában a szocialista értelemben vett differenciálásnak és individualizálásnak? Minden gyerekben van tanulmánygyás, képesség az ismeretszerzésre, érdeklődés, kíváncsiság; motiváció — ahogy a pszichológia nevezi —, és van saját ritmusa, stílusa, amelyhez alkalmazkodni kell. Óriási erőforrás ez, amelyet csak a tartós kudarcélmény, a jelentésnélküliség, az egyhangúság, a félelem apaszthat el. Milyen egyszerű lehetőségei vannak könyvtárainknak a szocialista értelemben vett individualizálásra! *Montaigne* szavaival élve ugyanis „A könyvtár az a csodálatos hely, ahol az ember önmagát vendégül láthatja.”

Az V. nevelésügyi kongresszus ajánlásaiban ezt olvashatjuk: A társadalmi nevelés intézményes bázisának további kiszélesítése érdekében kívánatosnak tartja a

kongresszus, hogy a tudományos, kulturális és művészeti élet szervei és intézményei, kutatóintézetek, múzeumok, művészeti alkotóközösségek, színházak, mozik, művelődési otthonok, tudományos és szakkönyvtárak, a rádió és televízió, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat — követve az ezen a téren élenjáró néhány közművelődési intézmény példáját — tárják szélesre kapuikat az érdeklődő fiatalok előtt, neveljék kulturális igényeiket, mégpedig nem csupán alkalom szerint, hanem állandóan: jellegűkhöz mérten vállalva a velük való rendszeres foglalkozást, lehetővé téve, hogy a fiatalok önmagukkal, képességeikkel az adott irányban próbát tegyenek, hogy a megfelelő tehetségek idejekorán kibontakozhassanak; érvényesítsék tevékenységükben továbbra is azt az elvet, hogy a mi társadalmi viszonyaink között a kultúra nem áru.

Nagy örömmel olvastuk a III. országos könyvtárügyi konferencia referátumaiban, hogy a közművelődési könyvtárakat a hat-tizenéves korúaknak majdnem a fele veszi igénybe. Közös figyelmünk azonban most az ifjúság másik felére, talán az egykönyvűekre kell hogy irányuljon, már csak azért is, mert minden bizonnyal *a hátrányos helyzetű gyermekek* többsége ide tartozik. A tanulók szegényesebb kulturális környezete tehát nemcsak családi, hanem nevelésügyi és könyvtárügyi probléma is. A pedagógiának feladata, hogy ezekben a gyermekekben olyan érdeklődést keltsen, amelyet csak könyvtár elégíthet ki, és a könyvtárak feladata olyan pedagógiai, didaktikai gyakorlat kidolgozása, amely nemcsak kielégíti, hanem fokozza is a fiatalok érdeklődését.

Bizonyos, hogy a pedagógusok informálásának, képzésének és továbbképzésének a módját is fejleszteni kell. Ebben a könyvtárainkra fontos feladatok várnak. *Comenius* már több mint 300 évvel ezelőtt ezt mondhatta: „Nem is lehet minden könyvet elolvasni: kivált a könyvek mostani özönében.” Mennyire igaz ez ma, amikor több mint háromezer pedagógiai könyv, tanulmány, cikk jelenik meg magyar nyelven évente. A pedagógus elfoglaltsága és terhelése pedig a követelményekkel arányosan nő. Azt hiszem, hogy az általánosan művelő, ma főleg a határtudományok területein jelentkező könyveknek ajánlásain túl iskolafokozatok és típusok speciális problémái szerint kellene csoportosítani — természetesen erősen szűrve — azoknak a tanulmányoknak a jegyzékét, amelyeket olvasni ajánlatos, s adjunk segítségül — ugyancsak iskolafokozatok és típusok szerint — minél több, bővebben annotált bibliográfiát is.

Nagyon fontos azonban, hogy ezt a problémakört felülvizsgáljuk, mert az a benyomásunk, hogy az Országos Pedagógiai Könyvtár nagyon figyelemre méltó és szakszerű tájékoztatást a pedagógusok nem használják ki kellőképpen.

Végül engedjék meg, hogy az V. nevelésügyi kongresszus vitáiból néhány közös gondunkat, feladatunkat, következtetésünket összegezzem. Az iskolák nem támaszkodnak kellőképpen az iskolai és a közművelődési könyvtárakra. Az ifjúságban ennek ellenére növekszik az érdeklődés a könyv, a könyvtár iránt. *Az iskolai könyvtárak feltételei elmaradnak a szocialista nevelés korszerű igényeitől*, erőteljesebb fejlesztésük teszi csak lehetővé az ifjúság érdeklődésének fokozását és nevelését. A könyvet olvasó és olvasni tudó fiatal a pedagógia gondjain enyhít, ezért az olvasóvá nevelés a könyvtáros és a pedagógus közös feladata! Az ifjúság könyvtári olvasmányválasztása nem mindig igényes, és ez az irodalmi nevelés fogyatékoságaira is utal. A szakképzés találta meg ez idő szerint a legkevesébe kapcsolatait a könyvtárral. *Az olvasás az önálló ismeretszerzés egyik legfontosabb eszköze, és a könyvtár a korszerű iskola egyik legfontosabb energiabázisa!* A jó oktatás egyre jobban épít a tanulók olvasmányaira. Mindez azonban csak akkor válhat praxissá, ha az oktatási szemlélet és módszerek jelentős változása következik be.

A szocializmus teljes felépítése azt kívánja az ifjúság nevelésével foglalkozó szervektől és intézményektől, valamennyi nevelési tényezőtől — a könyvtáraktól is —, hogy az együttműködés és munkamegosztás konkrét programját, az összes nevelési tényezőt átfogó nevelési koncepciót munkálják ki. A nevelés csak így válhat valóban társadalmi üggyé és programmá. Senki sem nevelhet ugyanis pedagógiai ismeretek, az ifjúság testi és szellemi fejlődési törvényszerűségeinek ismerete nélkül! Az iskola, a pedagógusok tudják, hogy a nevelésért felelősök sorában az első helyen ők állnak, de csak úgy teljesíthetik feladatukat, ha a nevelésben szerepet játszó valamennyi tényező átérzi nevelői felelősségét minden gyermeknek a lehető legteljesebb kifejlődéséért.

A nevelés növekvő szerepének érvényesítése társadalmunk egész életében a jelenleginél magasabb fokú pedagógiai kulturáltságot és tudatosságot igényel. Ezért gondoskodni kell arról, hogy a neveléstudomány friss eredményei, közhasznú mondanivalói minél szélesebb rétegekhez, és a lehető legvonzóbb formában jussanak el. Nem nyugodhatunk bele, hogy az egyik legszebb és legfeljebb társadalmi tevékenység, a ifjúság felkészítése szocialista örökségének átvételére *rutinmunkába szin-*

telenedjék. Ezért továbbfejlesztésre vár a pedagógiai ismeretterjesztés egész rendszere és metodikája is. Javítani és szélesíteni kell a pedagógiai publikációs tevékenységet és annak társadalmi hatáskörét. Azt hiszem, nem véletlen, hogy rövid idő leforgása alatt a művelődésügynek olyan fontos eseményei zajlottak le, mint a népművelési konferencia, a nevelésügyi kongresszus és a könyvtárügyi konferencia. Ebben olyan törekvést és korszerű követelményt látunk, amely valamennyi kulturális intézményünk azonos funkciójára, célkitűzésére és egységére utal.

Az iskola csupán egyik intézménye a közművelődésig kiterjedő képzési rendszernek, amelynek egységéről, intézményeinek fejlesztéséről s a valamennyi intézményt átfogó pedagógiai koncepciójáról gondoskodni kell. Együttműködésünk jó bizonyítéka volt a nevelésügyi kongresszuson részt vett számos népművelő és könyvtáros aktivitása, és bizonyítéka az is, hogy sok pedagógus van jelen — miként én is — az önök konferenciáján. A pedagógia most következő megújulásának korszakában egymásra vagyunk utalva. Közös feladatunk és felelősségünk az ifjúság és egész népünk nevelése! Érdekeink és útjaink tehát egy irányba visznek.

BENEDEK JENŐ

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT KÖNYVTÁRI IGAZGATÓJA

A KÖNYVTÁRÜGY, A SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÁS ÉS A SZAKMAI TÁJÉKOZTATÁSÜGY SZOROS EGYSÉGET KÉPEZ

Intézményünk — az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ — illetékes munkatársai majdnem a részletekbe menően egyetértően a III. országos könyvtárügyi konferencia, a szekcióülések referátumaival, illetőleg a tézisek végső megfogalmazásával, a könyvtárügyi és a szakirodalmi tájékoztatás magyarországi helyzetének felmérésével és elemzésével.

A tézisek sokszor és sok vonatkozásban hangsúlyozták a könyvtárügyi és a szakirodalmi tájékoztatás egységét, együttműködését, egymás mellé rendelését. Ezzel és eddig egyet is kell érteni, és az, hogy a tézisek oly meggyőzően nagy részt szentelnek a könyvtárügyi és a szakirodalmi tájékoztatás kölcsönhatásainak, minden bizonyítást igazolja, hogy a tézisek összeállítói e kérdés vizsgálatát nemcsak a múlt és a jelen, de a jövő szempontjából is fontosnak tartják.

Gazdasági fejlődésünk folyamán a szakmai informáltság a termelés, a fejlesztés és tervezés szintjein valóban egyre fontosabb lesz. Az új gazdaságirányítást előkészítő időkben ez még csak prognózis jellegű megállapítás volt, ma már azonban ténykérdéssé vált. Ezért igen fontos egyformán látni abban a kérdésben, hogy az *informáltság megszerzésének* melyek a legcélravezetőbb szervezeti formái.

A könyvtárügyi és a szakirodalmi tájékoztatás kérdésénél maradva e problémakörből két kérdést szeretnék kiemelni: a szemléleti egység fontosságát és az együttműködés néhány problémáját.

A népgazdaság információs rendszerében könyvtárosok, szakkönyvtárosok, dokumentalisták, fordítók, gépesítési szakemberek, reprográfusok, piackutatók, tájékoztatási mérnökök, audiovizuális szakemberek dolgoznak. Tevékenységük, munkakörük, szakterületük — a gyermekkönyvtárosoktól a műszaki-gazdasági információs rendszertervezőkig — általában igen eltérő. Ezt az erős differenciáltságot realitásnak kell elfogadnunk.

Minden különbözőség ellenére mégis annak a szemléletnek kell érvényesülnie, amely felismeri, hogy a *könyvtárügy, a szakirodalmi tájékoztatás és a szakmai tájékoztatásügy szoros egységet képez*: mindegyik a saját szakterületén vagy a művelődéspolitikai tudományos, oktatási, nevelési, művelődési célkitűzéseire, vagy a népgazdaság irányítási, kutatási, termelési, értékesítési feladataihoz nyújt sajátosan könyvtári, szakirodalmi tájékoztatást és segítséget, információs támogatást.

A különböző szakterületek, azoknak eltérő problémái miatt a szemléleti egység mellett igen nagy hangsúly esik az *együttműködésre*. A tézisek erőteljesen és helyesen